

Ote ”Saunamuistojen illasta 1971”

Pispalan Moreeni ry:n ”Saunamuistojen ilta” järjestettiin Pispalan Nuorisotalolla eli VPK:lla 21.11.1971 klo 19.

Tilaisuuden puheenjohtajana toimi Moreenin puheenjohtaja Toivo Järvinen, ja eniten äänessä oli Hugo Lahtinen (s. 1891), Rajaportin saunan perustajien Hermannin ja Maria Lahtisen poika, joka oli tässä tilaisuudessa tasan viikkoa vaille 80-vuotias.

Kiitos Pispalan Moreenin arvokkaan kotiseututyön, voimme nyt elävästi kuulla, millaista oli saunominen ja elämä 1890-luvun Pispalassa ja saamme esimerkiksi tietää Rajaportin nykyisen kivirakennussaunan tarkkan valmistumisvuoden. Nauhoite on kokonaisuutena ja teemoittain kuunneltavissa Rajaportin sauna-arkistossa.

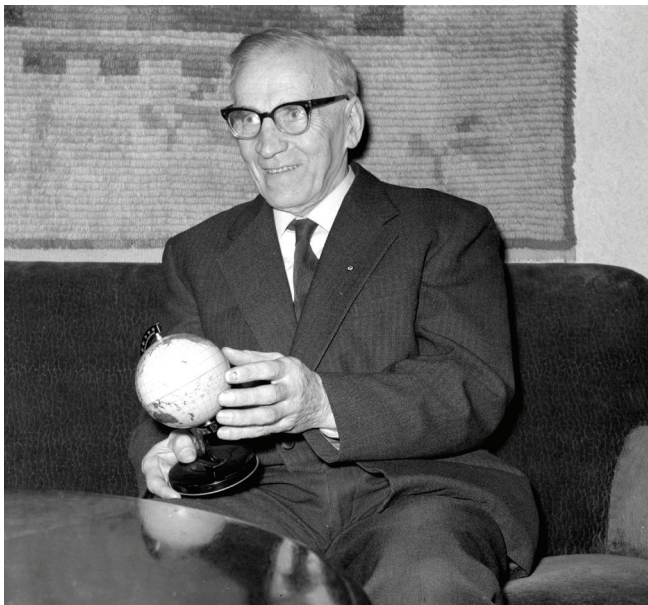
(www.rajaportinsauna.fi/arkisto/)

Pispalalaiset saunat

ovat erikoinen lukunsa Tampereen historiassa. Vuosikymmenien takaiset saunat ovat jo hävinneet taikka uudistuneet. Yhteissaunoja ja takavuosien saunatapoja koskevat muistitiedot on korkea aika tallentaa ja siksi järjestääkin Pispalan Moreeni syyskokouksensa yhteyteen ”saunamuistojen illan”, johon jo eräitä kertojia on tiedossakin, mutta jossa muidenkin muistelmat otetaan kiitollisuudella vastaan. Tilaisuus, jossa aluksi on vaalikokous, alkaa ensi maanantaina 21. 11. klo 19 Pispalan Nuorisotalossa (ent. VPK:n talo).

Mainittakoon, että Pispalan Moreeni on muistitietojen keräämiseksi saanut Tampereen Säästöpankilta lahjoituksena magnetofonin. Erikoisesti valittu toimikunta on kaikessa hiljaisuudessa kerännyt jo toista vuotta haastatteluilla ym. Pispalaa koskevia muistelmia.

Juttu tulevasta Saunamuistojen illasta
- Kansanlehti 19.11.1971



Hugo Lahtinen 70-vuotissyntymäpäivänään 1961
Kuva: AL / Vapriikki



Toivo Järvinen
Kuva: Pispalan Moreeni ry

Lahtisten ensimmäinen sauna ennen Rajaportin saunaa

Nauhoite alkaa puheenjohtajan selostuksella Helmisen talosta (hevosmies Erlanti Helminen), joka oli Anderssonin Paavalin talosta ensimmäinen talo Ala-Pispalaan päin (Nykyinen Pispalan valtatie 33B, vanhasta, punaisesta puurakenteisesta Pispalan poliisiasemasta kaksi taloa Ala-Pispalaan päin ylärinteen puolella).

Puheenjohtaja sanoo Hugo Lahtisen kertoneen, että juuri tässä Helmisen talolla oli ”ensimmäinen” sauna (tarkoittaa ”Lahtisen ensimmäistä saunaa”).

Hugo kertoo Helmisen talon olleen isänsä rakennuttama eli ”Se oli alkuaan Hermannin Lahtisen talo. Minä olen alkuaan syntynyt siinä talossa, joten se on varmasti pätevä tieto.”



Rajaportin saunan perustajien Hermannin ja Maria Lahtisen ensimmäisen saunan paikka oli oikealla sijaitsevan Pispalan valtatie 33B:n tontilla, toinen talo punaisesta Pispalan entisestä poliisiasemasta Ala-Pispalaan päin.

PJ: Millainen ja missä oli Helmisen sauna?

Hugo:

”Maantie oli silloin paljon kapeampi, ja se oli Helmisen talosta pari kolmekymmentä metriä maantielle päin. se oli vähän ylempänä sitten se meidän talo. Olin kyllä pieni poika silloin, mutta kyllä se oli ennen vuotta 1900. Samaan aikaan valmistui Pitkäniemi, ja se valmistui lopulliseen kuntoon vuonna 1900. Leipuriliikettä pitänyt äitini kävi aina hevosella Pitkäniemen torilla kauppaamassa leipiä ja leipomotuotteita, niin samaan aikaan oli se sauna siinä. Ehkä se oli noin kolme metriä kanttiinsa, ja sitten siinä oli riisumahuone erikseen, mikä oli tehty kevyemmin, kaiketi laudoista, sauna itse oli hirsisauna ja hyvin käytetty, siis yleinen sauna.”

"Vesi haettiin rannasta Kallio-nimisen ratakartijan rakennuksen alapuolelta (Lisäys: Santalahden juna-aseman kohdilta), sieltä järvestä otettiin vesi ja tuotiin hevosella sitten. Ja kun tynnyristä loppui vesi, niin ämpärillä kannettiin vettä - vaikka minä olin niin pieni, etten minä kantanut."

"Myöhemmin sitten kun isäni myi sen talon Erlanti Helmiselle, Erlanti Helminen hävitti tämän saunan. Ja kun se oli melko suuri tontti, missä tämä rakennus oli, hän jakoi tämän tontin, ja siihen tuli Anderssonit vai keitä siihen tuli..."

PJ: "Kuinkas usein siellä saunottiin?"

Hugo: "Kerran viikossa."

PJ: "Lauantaisin tietysti?"

Hugo: "Niin."

Yleisökysymys: "Oliko siellä silloin miehet ja naiset yhdessä?"

Hugo: "Oli. Ei siellä tunnettu ollenkaan sellaista jakoperustaa."

Yleisö: "Eikö siellä ollut verhoja ollenkaan?"

Hugo: "E-ei (nauraa)... ei sinne olisi mahtunut lavollekaan, jos sinne olisi verhoja asetettu."

Rajaportin kivirakenteinen sauna on rakennettu 1915

PJ: "Niin, se on muistettava, että silloinhan Pispalassa oli vielä perin vähän taloja. Sähän voit mainita, mitkä talot silloin oli niillä nurkilla tai siitä eteenpäin..."

Hugo: "Minä en muista...tästä Rajaportille juuri tästä Haulitornin etäisyydeltä maantien yläpuolella...ei siinä ollut yhtään taloa...alapuolella sitten oli pari taloa rautatien ja maantien välissä."

Pj: "Eikö Ritoniemen talokaan silloin vielä ollut siellä rinteessä?"

Hugo: "Ei...Oli yksi punainen talo siinä Mäkitien varrella, siinä asui räätäli Blomqvist. Ne tuli Pohjanmaalta ja osti sen talon. Se oli vähän sellainen omalaatuinen perhe se, niillä oli pohjalainen komento siellä niin, että me oudoksuimme sitä kovasti."

"Tämä Pispalassa Rajaportilla se Lahtisen sauna, isä rakensi sen 1915, se on niin paljon myöhäisempi."

PJ: "No, siinäkään ei ollut silloin muita rakennuksia sitten paljonkaan Rajaportilla (Lisäys: Ymmärtääkseni tiedustele tilanteesta 1800-luvun lopulla eikä 1915)?"

Hugo: "Siinä oli muistaakseni kaksi tai kolme taloa. Ensin oli tämän Lahtisen tontin vieressä Santalahden sahan omistama talo, ja sitten oli seppä Davidssonin talo siinä missä Laineen paja on nyt Rajaportilla, se oli vanha rakennus ja oli kauan siinä..."



I.K.Inhan kuva Rajaportin saunan tontista 1904. Tontilla ei kuvaushetkellä ollut yhtään saunaa, vain piiputon vaja nykyisen saunan paikalla. Nykyinen kahvilarakennus oli kuitenkin jo saatu rakennettua. Kaksikerroksinen hirsirakennus sen vieressä oikealla tuhoutui tulipalossa 1986. Kuva: I.K.Inha / Vapriikki.

PJ: "No muuten sä kerroit aikaisemmin siitä Rajaportin saunan rakentamisesta, siitä hirsien tuonnista..."

Hugo: "Ei se ollut saunan rakennus, se oli se meidän kaksikerroksinen talo! (Tämä talo tuhoutui tulipalossa myöhemmin 1986). Isä osti jostakin tuolta Keisaarta vastapäätä Vasamanrannan torpan. Siellä purettiin niitä rakennuksia, se oli kai jonkun yhtiön maa. Isä osti sieltä hirret ja kävi purkamassa sen torpan, ja erään toisen miehen kanssa he sitten soutamalla toivat ne tänne Pispalan rantaan lauttana."

"Tossa Reuharin kärjen vaiheilla tuli kova myrsky - tai sopiko se tuuli siihen erikoisesti - ja hajotti sen lautan. Ne hirret ajautuivat kaikki tänne Lielahteen sitten niemen sahan rantaan. Siinä meni monta päivää sitten, kun niitä hirssiä yksitellen tai kaksitellen soudettiin Pispalaan. Ei ne kaikki perille tulleet lopuksi. Hanka-luuksia oli."

PJ: "Vaikeata oli Pispalaan rakentaa silloin."

Vedentuonti

PJ: "No sä kerroit siitä, että vettä tuotiin hevosella. Mä käsitin, että vettä tuotiin sieltä, missä oli tämä Puutyö Ura viimeksi ja ..."

Hugo: "Ei juuri niin kaukaa, vaan ratavartija Kallion rakennuksen tienoilta pääsi lähimmäksi."

PJ: "Siitä siis missä oli sellainen hiekkaranta?"

Hugo: "Niin."

PJ: Pispalalaisten hyvä uimaranta, joka on nyt pilattu.”

Hugo: ”Niin.”

PJ: ”Siis siihen aikaanhan Pispalassahan ei ollut vesijohtoa eikä montaa vuotta myöhemminkään, kun tämä tapaus on sattunut tai siis tämä sauna on ollut. Vesijohtohan tuli vasta 1907. Siihen saakka pispalalaiset kantoivat yleensä vetensä Näsijärvestä ja Pyhäjärvestä riippuen kummalla puolella harjua olivat. Minä muistan kyllä, että sillä pysäkinhoitaja Kalliolla oli kaivo siinä, ainakin silloin kun minä pikku poika olin, ja...”

Hugo: ”Kyllä oli!”

PJ: ”...ja sitten kai oli Rajaportilla kaivo myöskin jollakulla...”

Hugo: ”Siellä kun tullaan Tampereelta päin oikealla puolella ensimmäinen rakennus (ei nykyinen kauppias Vanamon talo, vaan lähempänä Rajaporttia), sellainen vaalea rakennus, jonka omisti Ahlströmin Santalahden saha...” (Talo on olemassa edelleenkin)

Yleisökysymys: ”Olikos siihen aikaan jo vihdat käytössä?”

Hugo: ” Oli. Ne on olleet niin kauan kuin saunatkin.” (nauraa)

PJ: ”Oliko jokaisella omat vihta vai oliko saunan puolesta vihdat?”

Hugo: ”Ei saunan puolesta ollut vihtoja.”

PJ: ”Jokainen toi vihdan tullessaan?”

Hugo: ”Jokainen tuli vihta kainalossa.”

PJ: ”Vietiinkös se vesi sisälle vai mistä ne kylpijät sen veden ottivat...?”

Hugo: ”Siellä oli jonkinlainen astia...Kuuma vesi keitettiin sellaisessa muuripadas-
sa ja säilöttiin toiseen astiaan. Kylmää vettä varten siellä oli sitten eri astia, ja vedet sekoitettiin siellä, saunapassari tavallisesti teki tämän.

Yleisökysymys: ”Minkä verran saunahinta oli, siis saunamaksu?”

Hugo: ”Eiköhän se kymmenen penniä ollut, en minä muista tarkkaan, mutta...”

Yleisökysymys: ”Saanko kysyä, kun nykyisin katsoo ihmisten saunomista, niin vedenkäyttö on valtavaa. Kun tämä vesi oli niin valtavan tuskan takana siellä mäen alla, niin oliko veden käyttö jollakin lailla säännösteltyä? Sanottiinko siellä hyvin yhtäkkiä, että älä sinä nyt loimehdi sen veten kanssa noin mahdottomasti, vaan ole nuuka?”

Hugo: ”En kyllä muista, että sitä olisi kielletty käyttämästä, mutta jokainen ymmärsi sen silloin, että kun vesi on niin hankalan matkan takana, niin ei sitä käytetty kyllä ylimääräisesti yhtään.”

”Ja vieläkin muistan tässä Lahtisen saunassa silloin nuorempana, etteivät vanhemmat ihmiset vettä paljon haaskanneet, vaikka vesijohto oli jo saatavissa.”

Yleisö: ”Olivat tottuneet siihen säästämiseen...”

Yhteissanomista ja ilmaista kaljaa

PJ: ”Olikos tämä Lahtisen sauna Rajaportilla yhteissauna alkuun, vai...?”

Hugo: ”Oli.”

PJ: ”Että naiset ja miehet samaan aikaan.”

Hugo: "Kyllä. Ensimmäte ei ollut edes mitään verhoakaan välissä, mutta sitten siinä oli jonkinlainen verho välissä. Sitten terveydenhoitolautakunta määräsi, että sinne on pantava seinä. Siinä sitten suunniteltiin niin, että tehtiin siihen keskelle lavoa väliseinä ja toinen rappu siitä sitten vielä lavon toisesta päästä."

PJ: "Joo, minä muistan, ne kahdet rappuset."

Hugo: "Kyllä se tuli hyvin ratkaistua:"

Yleisökysymys: "Oliko siellä saunapassari silloin?"

Hugo: "Se oli välttämätöntä."

Yleisö: "Järjestystä pitämässä?" (nauraa)

Hugo: "Niin... (PJ: "Ja pesemässä!"), hän otti vettä ämpäreihin, ei siellä itse otettu vettä."

PJ: "Minä muistan pikku poikana sellaisen Vilkmanin saunan, muistatkos sinä sitä, se oli samoilla kohdilla kuin nykyisin on se Pulteri, siinä on vielä sellainen pieni rakennus Pulterista tänne Ala-Pispalaan päin, joka on jäljellä siitä Vilkmanin saunarakennuksesta, joka aikoinaan paloi silloin kun paloi Santalahden kenkätehdaskin, niin se sama rakennus paloi silloin myöskin. Siitä on pieni pätkä jäljellä, mutta se varsinainen sauna paloi."

Hugo: Ei siinä alkuperäisessä pitkässä talossa ainakaan, mikä Vilkmanilla oli, ollut saunaa..."

PJ: " Ei siinä, vaan siinä oli erillinen saunarakennus siitä tänne Pispalaan päin."

Hugo: "Sitä mä en muista."

Yleisö: "Kyllä siinä sauna oli, kun mekin ollaan kylvetty siinä Vilkmanin saunassa."

Hugo: "Niin, se on tehty myöhemmin. Mutta minä olin pois, kaupungissa asuin niin kauan, että minulla on sellaisia kohtia, että en tunne siellä."

Pj: "Se oli vaan juuri se Vilkmanin sauna semmoinen yhteissauna, jossa ei mitään verhoja vielä ollut, mutta jonkinlaista hantuukkia jokainen käytti kyllä vähän sinne mennessään suojanansa, ja minä muistan, miten siellä kerrankin tuli aikamoinen metakka, kun eräs mies kylpi roimien vihdalla niin, että meni taaksekin päin vesitipat, ja joku sai sieltä sitten naamallensa, niin sitä tuli vähän sanasotaa."

PJ: "Ja siellä oli ainakin sellainen kaljaämpäri semmoisessa eteishuoneessa, mutta en muista, maksoiko se kalja, vai oliko se ilmaista."

Hugo: "Kyllä meidänkin saunassamme se oli ilmaista, silloin kun saunamme oli tässä Haulitornin etäisyydellä"

PJ: "Minäkin muistelen, että se olisi ollut ilmaista siihen aikaan."

Sähkö tuli osaan Pispalaa 1914

Yleisökysymys: Kuinkas sitten, tuliko miehet sinne saunaan kaljoissaan, vai tuliko ne selvin päin?"

Hugo: "Minä en yhtään tapausta tuntenut, että ne olisi tulleet juovuksissa. Kyllä ne siellä sitten saunan jälkeen ryypiskelivät, eikä niiden pois lähdöstä sieltä saunalueelta tahtonut tulla mitään. Istuskelivat siinä, mutta minä muistan ainoastaan näitä kesäisiä aikoja."

PJ: "Ettei silloin ollut 'Viideltä saunaan ja kuudelta putkaan'?"

Hugo: "Yleensä saunan lavolla oli vähän sellainen hämätä valaistus, että se ei ollut niin kirkkaasti valaistu kuin sauna muualta sieltä pesuhuoneesta."

PJ: "Öljylamppu oli?"

Hugo: "Öljylamppuja silloin oli, ei ollut vielä sähköä."

PJ: "Niin, sähköhän tuli vasta joskus silloin 1915-17 vai...?"

Yleisö: "1914 muistaakseni, osaan Pispalaa"

PJ: "Niillä main kuitenkin vasta, ja tämä sauna oli silloin jo hävitetty, kun sähkö tuli?"

Hugo: "Kyllä, aikapäiviä sitten jo."

Yleisökysymys: "Veten kuljetus, koska se oli noin hankalaa, kun se hevosella tuotiin sieltä Näsijärven rannasta, niin haluaisin tietää, millä konstilla se saatiin tuotua perille, kun se mäkihän on kuitenkin melko lailla jyrkkä siinä, että oliko saavissa muuta kuin tippa pohjalla, kun sitä päästiin mäen päälle, miten ne saavit pysyivät vaaterissa?"

Hugo: "Vesi oli umpinaisissa tynnyreissä. Päällä oli sellainen luukku, josta vesi sinne pantiin ja sitten siellä oli alla sellainen puinen tappi, joka vedettiin auki ja josta se vesi tuli alas. Kyllä hevonen sen vei sieltä rannasta, ei se suuri ollut eikä voinut olla, se tynnyri, mutta kyllä sinne jonkinlainen hevostie oli, josta se vieläkin menee."

"Ja siellä Rajaportilla on vieläkin se tie, joka menee siitä kattohuopatehtaan ohitse ja sinne alas sahan rantaan. Sieltä se hevosella tuotiin vesikin."

PJ: "Taas sinne Rajaportille?" (Huomautus: Ei tuotu tietenkään kivirakennussaunalle, koska saunan valmistuttua vuonna 1915, vesijohto jo oli, vaan tuotiin Rajaportille silloin kun Lahtiset muuttivat tontille asumaan vuonna 1900, kun Hermannin oli saanut rakennettua sen kaksikerroksisen talonsa.)

Hugo: "Niin. Sitten me lapset kannoimme ämpärillä, kaksi ämpäriä, ämpäri kummassakin kädessä, se kuului asiaan, että aina kun pääsimme koulusta, piti tuoda aina talousvesi kanssa sitten kotiin."

PJ: "Että nykyään pääsee helpommalla!"

Yleisö: "No kävikö täällä laajaltakin alueelta ihmisiä? Missäs sitten oli seuraava sauna kaupunkiin päin?"

Hugo: "Ne on tulleet myöhemmin sitten sinne Pispalanharjulle. Pispalanharjuhan oli asumaton. Meillä oli siellä semmoisia urheilupaikkoja pojilla, eväitten kanssa menttiin ja kannettiin hyppytelineet ja heittovälineet sinne. Mutta sitten kun saatiin vesijohto sinne harjulle, niin sitten hyvin nopeasti tuli asutusta. Sinne ei voinut kerta kaikkiaan oikein rakentaa, kun vesi oli niin kaukana. Sitten sinne tuli nopeasti asutusta."

"Isä kaivoi Rajaportin saunaa rinteeseen useamman vuoden ajan"

PJ: "No muistaakos nyt kukaan, olisiko niihin varhaisempiin aikoihin muita saunoja ollut? Sittenhän tietysti niitä saunoja tuli enemmän, kun Pispalaan vesijohto tuli. Minäkin tiedän siellä sitten, että on ollut yksityisiä saunoja, sellaisia perhesaunoja, ja mm. tuollaisia maan sisään puolittain tehtyjä korsusaunoja tavallaan, mikä minusta on aika ihmeellistä, tuskin muualla sellaisia oli paljon harrastettu."

Hugo: ”Johtuiko se siitä, että ne tehtiin rinteeseen?”

Pj: ”Varmaankin niin! Mm juuri Raitavaaran sauna siinä minun kotini lähellä oli semmoinen suurista pultereista tehty, ihan tuollaisia kauheita puolen metrin kokoisia kiviä, oli seinät semmoisista tehty, melkein kokonaan maan sisässä.”

Hugo: ”Rajaportillakin vieläkin oleva Pispalan sauna on tehty myös sinne rinteeseen sisään. Isä kaivoi sitä sinne (naurahtaa) useamman vuoden aikana. Siinä on hyvin suuri puuliiteri siellä maan sisässä vallan. Ja sitten kun hän käytti betonia, hän käytti sitä ylen määrin, joten ne olivat vahvoja seiniä kaikki siellä.

”Maantie tuli tontin viereen”

Yleisökysymys: Herra puheenjohtaja, mä olisin kysynyt opettaja Lahtiselta, että kun pispalalaiset oli tuommoista tarmokasta väkeä ja he rakensivat itse talonsa ja useimmiten nämä omakotitalot tehtiin talkootyönä ja naapuriapua hyväksi käyttäen, niin eivätkö he rakentaneet sitten itsellensä saunoja, sellaisia pieniä omia saunoja?”

Hugo: ”Ei, kyllä siinä oli sellaisia yleisiä saunoja, harvoja. Sitä rakennettiin niin paljon ahtaasti, ja se oli kovan työn takana, että hyvä kun saatiin kamari ja keittiö. Kyllä ne kunnioitettavaa väkeä oli ne, jotka Pispalaan muutti tuolta pitkin... Hämeenkyröstä ja Viljakkalasta ja sieltä, niin kyllä ne oli verrattavissa kuin Amerikan Klondiken ihmisiin ne pioneerit. Se oli kovaa, kun vesi oli kaukana ja sellaiseen soraharjuun kaivettiin sitten tontit.”

”Esimerkiksi siinä missä meidän kaksikerroksinen talo oli - jota kaupunki ei vielä ole lunastanut - se oli niin etäällä maantiestä, että minä tulin isän mukana kuuuden seitsemän vanhana sieltä Haulitorin tyköntä (Lisäys: nykyiselle Rajaportin saunan tontille), kun isä meni kaivamaan sinne perustuksia, ja minä laskettelin suksilla siitä maantietä sinne tontille. Ja nyt se rakennus näyttää siltä niin kuin se olisi keskellä maantietä tai ei ihan keskellä muuta niin kuin se olisi maantien päällä. kun isä täytti sen kuopan, sitten tuli tasaista, ja maantie tuli perässä sinne! Että ei sitä taloa ole suinkaan rakennettu maantien päälle (nauraa), vaan maantie on tullut sen tontin viereen. Nehän oli kapeita teitä, ja syksyisin sitten Simola ja Pispan miehet lykkäsivät sitten vain kuraa sinne sellaisella kolalla maantieojaan ja sillä tavoin se vähitellen kasvoi.

Kuppareista ja ”salakähmäisestä” terveydenhoidosta

Pj: ”Onkos kupparisaunoja ollut täällä tai oliko näissä saunoissa kuppareita?”

Hugo: ”Ei”.

Yleisö: ”Ei, mutta Rantakylässä juuri siellä Santalahdentien alla, siellä oli Rempostin mummu, joka sitten piti siellä terveyskylpylää oikein salakähmäisessä merkityksessä. Siellä annettiin kaiken maailman ruohohoitoa ja kaiken maailman kylpyjä, pujokylpyjä ja kaikkea, sitä sanottiin

”Tervamummuksi”. Siellä tervattiin ja rasvattiin ja hierottiin. Se oli oikein tunnettu paikka tamperelaisille siis, mutta ei se ollut varsinainen sauna, vaan sellainen terveys...kylpylä.



Kuppari työssään kiuruveteläisessä saunassa 1940-luvulla.
Kuvan om: Pirjo Kumpulainen.

Hugo: "Amurissa oli sellaisia kupparisaunoja. Ne oli määräpäivinä ne kupparit siellä."

Yleisö: "Kupparit kävi kotona ilman saunaa silloin ennen vanhaan."

PJ: "Kyllä siellä Salli-vaarin saunassa (Myöhemmän "Harjun saunan" paikalla) johonkin aikaan oli kupparisaunakin, ja hän harrasti myös jotakin tervaesanssia siellä saunassansa, sitä sanottiin pihkasaunaksi sitä, mutta en muista, millaista siellä oli, mutta jotakin tervan ja pihkan hajua siellä kuitenkin oli.

Hugo: "Reumatismi on vaivannut ihmisiä kauan."

PJ: "Niin, reumatismilääke se oli tietysti."

Yleisö: "Kyllä siihen aikaan kun mun mummunikin Pispalassa kättilönä kiersi, niin siihen aikaan kupattiin ilman saunaa. Sarvia vaan lyötiin tuonne niskaan...Sehän oli oikein pispalalaisten terveysvoide ja -hoito, kupparisauna...Munkin mummu-vainaalla oli kanssa ne sarvet, ja kyllä mä näinkin mummulla niitä sarvia, kun se löi niitä ihmisten hartioihin ja jalkoihin..."

Hugo: "Päästettiin paha veri pois."

Yleisö: "Niin, paha veri pois, hän oli yleensä silloin Pispalassa kättilönä ja juoksi aina kaiket yöt pitkin Pispalaa siihen aikaan, kun mä olin ihan pikku tyttö."